Anul V. 1 Aprile, 1911. Nr. 7.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru știința și vieața bisericească.

Abonamentul: Pe un an 10 cor.; pe o jumăt. de an 5 cor. — Pentru România 12 Lei.
Un număr 50 fil.

LA BISERICĂ!

O singură biserică a întemeiat Mântuitorul în lume și i-a dat ei toate mijloacele de lipsă ca să conducă pe oameni la mântuire.

Care este acea biserică?

Fără 'ndoială, aceea, care a păstrat întreg și nefalsificat *adevărul* dumnezeeștii descoperiri. Dar aceasta o poate afirmà despre sine cu toată dreptatea numai biserica ortodoxă, a cărei origine se ridică prin Apostoli până la Christos și care a păstrat prin toate veacurile visteria adevărului mântuitor. Și astăzi îmbie ea acest adevăr, în forma și întregimea lui genuină, tuturor acelora, cari își deschid inima ca să-l primească spre mântuirea lor.

Alte comunități creștine se laudă cu progresele ce le-ar fi făcut într'ale culturii omenești și adeseori privesc cu dispreț biserica ortodoxă, care s'ar fi găsind în întunerecul cel mai din afară. Este adevărat, că biserica ortodoxă, în urma vitregimii timpurilor, în multe direcții ale culturii omenești a rămas în urmă. Ea recunoaște cu bucurie *părțile bune* ale progresului, pe care alte comunități creștine, trăind între împrejurări mai favorabile, le-au putut realizà. Intrucât însă aceste comunități înțeleg sub progresul lor sporirea revelațiunii dumnezeești prin adaosuri omenești, biserica ortodoxă n'are cuvânt de a le invidià. Ea se mândrește a fi rămas credincioasă adevărului încredințat ei de Mântuitorul Christos, spre a-l păstrà și propoveduì nealterat până la sfârșitul tuturor veacurilor.

Iată, că această prerogativă a bisericii ortodoxe e pe cale să fie recunoscută tot mai mult și din partea acelora, cari până

acum şi-au închis ochii dinaintea ei. Se înmulţeşte mereu numărul acelor bărbaţi din sânul altor comunităţi creştine, cari căutând adevărul îşi îndreaptă privirile spre biserica ortodoxă ca păstrătoarea credincioasă a harului şi adevărului creştin. Nu mă opresc la eruditul abate *Wladimir Guettée,* care, cum însuş a mărturisit, cu cât studià mai temeinic monumentele credinţii creştine, cu atât mai mult trecea cu sufletul pe partea bisericii ortodoxe, până ce a scos ultima consecvenţă şi a intrat formal în sânul acestei biserici. Nu mă opresc nici la profesorii: *I. Overbeck* din Halle şi *Byerring* din Baltimore (America nordică), cari împinşi de un sincer entuziasm faţă de adevăr au îmbrăţişat ortodoxia. Sunt destul de caracteristice, ca semne prevestitoare pentru viitor, câteva evenimente întâmplate în timpul cel mai din urmă. Cunoaştem cazul prinţului *Maximilian de Saxonia,* care pe urma studiilor ce le-a făcut a scos încheierea, că biserica ortodoxă «a păstrat neatinse toate dogmele, aşa cum au fost învăţate de toţi membrii bisericii catolice (universale) în anticitatea creştină».[1] Se poate o mai clară recunoaştere a meritului, cu care în primul rând trebue să se laude biserica lui Christos? Lucrul în esenţă nu se schimbă întru nimic prin aceea, că cel ce a făcut o asemenea mărturisire n'a avut tăria morală să o apere până în sfârşit.

Cu mai multă consecvenţă a păşit episcopul vechilor catolici din Anglia, *D. Arnold Mathew*, care înainte de aceasta cu câteva luni a trimis patriarhului din Constantinopol o mărturisire de credinţă,[2] pe baza căreia a cerut să fie primit în comunitatea bisericii ortodoxe. Vechii catolici în repeţite rânduri şi-au exprimat dorinţa de a întrà în comunitate cu biserica noastră şi n'ar trebuì decât să-şi precizeze mai bine doctrina în unele puncte, pentruca dorinţa lor şi a noastră să devină fapt. Poate că pasul episcopului Mathew înseamnă un început norocos în această privinţă.

Mai mare sensaţie a stârnit cazul arhiepiscopului *Ioseph René Villatte* din Paris, care s'a anunţat în zilele trecute. Nu cunoaştem împrejurările mai de aproape ale convertirii acestui

---

[1] Cf. *Păstorul Ortodox*, Nr. 11—12 a. 1910, p. 518 şi *Roma e l'Oriente*, 1910, Nr. 1 p. 20.

[2] E reprodusă în traducerea rom. în *Amvonul*, Nr. 10, a. 1911.

arhiepiscop. Dar din ştirile puţine cari au trecut în publicitate până acum, rezultă, că în sufletul lui s'a trezit conştiinţa drepturilor şi libertăţilor bisericii galicane faţă de curia papală, reclamate odinioară cu multă energie de direcţia cunoscută sub numirea «*galicanism*». Biserica separată de Roma, în fruntea căreia stă el, poartă numirea de «biserica catolică *franceză*». Mânat de sufletul său spre vechea formă de vieaţă a bisericii creştine, i-s'a întâmplat şi lui ceeace s'a repeţit de câte ori creştinismul apusean s'a dorit după bazele vechi ale bisericii: s'a apropiat de ortodoxism, în sânul căruia cere acum să fie primit. În scopul acesta i-a trimis I. P. S. Sale mitropolitului primat al bisericii ortodoxe române din Regat mărturisirea sa de credinţă, însoţită de o petiţie, în care între altele spune următoarele: «Voind a da întregei lumi o dovadă de nădejdea ce este în mine, cer cu toată smerenia admiterea mea în sfânta biserică ortodoxă a lui Iisus Christos, lăpădând publicamente erorile romane şi protestante a sectelor din Occident. Am onoarea de a informà pe Eminenţia Voastră în toată sinceritatea, că supunerea mea la biserica ortodoxă este făcută fără condiţiune, gata a depune demnitatea mea arhiepiscopală, dacă Eminenţia Voastră o cere. Hirotonisit (după rit latin) arhiepiscop de către trei episcopi ai bisericii siriane-iacobite, las Eminenţiei Voastre toată libertatea de a se pronunţà asupra succesiunei mele apostolice, nedorind decât un singur lucru, acela de a servì lui Dumnezeu şi bisericii Sale în vieaţa monahală sau cea de misionar». Idealismul credinţii, care transpiră din aceste cuvinte, ar trebuì să oprească calumniile celor ce nu văd cu ochi buni această convertire, măcar până ce se vor cunoaşte mai bine amănuntele ei.

Nu exagerăm importanţa acestor întoarceri *la biserică* şi recunoaşterea adevărului ei din partea celor din afară, dar totuş ele sunt de natură să ne bucure. Ceeace ele dovedesc, noi ştiam. Noi ştiam, că biserica noastră a rămas întru toate în adevărul lui Christos, pe care l-a mărturisit neîntrerupt.

Dar nu-i destul să ne oprim la această constatare, ci trebue să scoatem din ea concluzia ce se impune — *pentru noi.* Această concluzie se refereşte la atitudinea noastră faţă de adevărul divin al evangheliei, la datoria noastră deplină *ca creştini ortodocşi.*

Care trebue să fie aceasta?

Fără îndoială, a fi creştin ortodox nu înseamnă să ai adevărul lui Christos numai în mărturisirile de credinţă ale bisericii, ci înseamnă să cobori acel adevăr în inima ta, să-l prefaci într'o realitate vie a sufletului tău, să-l identifici cu fiinţa ta întreagă. Căci altfel prin ce vei produce dovada, că eşti creştin ortodox? «Arată-mi credinţa ta din faptele tale!» (Iacob 2, 18). Mai ales astăzi se cere, ca aşa să lumineze lumina noastră înaintea oamenilor, încât văzând ei faptele noastre cele bune, să mărească pe Tatăl nostru cel din ceriuri (Mat. 5, 16). Având noi această dovadă — toată ştiinţa, toată mărirea şi puterea lumii de s'ar conjurà împotriva credinţii noastre, nimic nu i-ar strică! Atunci şi aceia dintre noi, cari nu mai cred ori se poartă cu nepăsare şi îndoială faţă de credinţă, s'ar întoarce la ea şi ar îmbrăţişa-o cu căldură. Atunci am vedeà pogorându-se tot mai mult în mijlocul nostru împărăţia lui Christos, împărăţia luminii şi a vieţii, împărăţia libertăţii şi a adevărului, împărăţia dreptăţii şi a harului, împărăţia iubirii şi a fericirii oamenilor.

E sărbătoarea Invierii Domnului! — a acelei minuni, care stă la baza credinţii şi a bisericii noastre; a acelei minuni, care a dat curaj supraomenesc apostolilor şi prin propoveduirea lor plină de entuziasmul credinţii, a reînviat o lume întreagă, îmbătrânită în păcate şi fărădelegi. Din oameni fricoşi, ce erau cu trei zile mai înainte, ei ies la larg ca să propoveduiască lumii pe Christos cel înviat.

Bărbaţi Izrailteni, ascultaţi cuvintele acestea! Pe Isus Nazarineanul... pe care prin mânile celor fără de lege răstignindu-l l-aţi omorît... pe acest Isus, l-a înviat Dumnezeu, căruia noi toţi suntem mărturii (Fapt. Ap. 2, 22—32). O mică ceată de oameni, ei se simt în stare să străbată prin întunerec la lumină, prin moarte la vieaţă, prin brutalităţile egoismului la împărăţia iubirii, ca să cucerească o lume întreagă pentru idealul, care le încălzeà inimile. E o putere nebiruită, care le stăpâneşte sufletele şi care nu s'a mai văzut până atunci. E puterea învierii!

În aceste zile de sărbătoare, să ne întărim şi noi sufletele prin puterea învierii, să prindem şi noi curajul apostolilor, ca să vestim pe Christos cel înviat, prin credinţa şi vieaţa noastră! Să privim vieaţa din jurul nostru şi ne vom convinge, că ea se doreşte după Christos, sufletele oamenilor de astăzi însetează

după Mântuitorul. Că încă n'a isprăvit lumea cu Christos, ca să se poată întoarce dela El ca dela un lucru învechit. Încă prea puţin au ascultat oamenii de poruncile Lui, prea puţin au înţeles cuvintele Lui şi prea puţin s'au pătruns de duhul Lui, — de acel duh curat şi înălţător, plin de eroism moral şi de jertfire, plin de bărbăţie şi iubire, care pe El l-a însufleţit. Să ne pătrundem în toată fiinţa noastră de acest duh al lui Christos, ca să ajutăm şi altora să-l primească în inimile lor. De această datorinţă să ne aducă aminte şi la împlinirea ei să ne îndemne zilnic, triumfătorul nostru salut creştinesc:

Christos a înviat!

Dr. Nicolae Bălan.

SILVESTRU EPISCOPUL MARAMURĂŞULUI.

— Sfârşit. —

În predoslovia amintită se mai cuprinde un pasaj, în care se face aluzie la înoirile religioase ale Românilor din Ardeal.

Spre a lovì în mitropolitul Jorest, repausatului Bunea[1] i-se «păreà» cumcă ieşirea aceasta e «indirect o nouă admoniţiune» din partea lui Udrişte Năsturel, faţă de Jorest, pe care îl credeà «rău, stricat şi degenerat» precum îl cunoşteà de mai nainte, până nu ajunsese la scaunul mitropoliei ardelene.

Presupunerea lui Bunea nu se poate sprijinì cu nimic. Ba din contră, cu mai multă verosimilitate se poate susţineà, că predoslovia aceasta întocmai aşa e fătul genuin alui Silvestru, ca şi insaş traducerea cazaniei, şi dacă e vorba de dăscălire, pe Jorest îl dăscăleşte nu Năsturel, ci Silvestru şi nu pentrucă ar fi vinovat de desfrâu şi alte năsdrăvănii, ci din rivalitate şi ambiţie personală, că vezi Doamne, el, Silvestru, ar fi mai bun ortodox şi mai destoinic a păstorì şi a povăţuì păstorirea altora.

Dealtcum textul vorbeşte de *mai mulţi* laici şi clerici şi nu de unul singur. Cine ştie, poate chiar adevărul spune d-l Iorga, scriind: «Acest atac împotriva cărţilor ortodoxe e însă probabil, aruncat în treacăt, fără să aibă în vedere o ţintă anumită».[2]

Pentru o mai uşoară înţelegere, las să urmeze cuvintele cu pricina «..... şi nemica, numai mila rudei meale creştinilor m'au

[1] *Bunea,* Vech. Eppii. 92; *idem* Jerarhia pg. 248.
[2] *Iorga* Ist. lit. relig. 154.

îndemnat spre aceasta, că văzuiu în neamu nostru mulţi, unii ca aceia oameni de amândouă cetele proşti, şi sufleteşti, carii pentru neştiinţa se depărtară cu învăţături străine, şi cu proasta şi scurta mintea lor răzluşindu-se din credinţa adevărată, protivnică beserecii lui Dumnezeu, cu ereticii împreunându-se şi ca musca la dulceaţa mierei, aşa şi ei înşelători de spăsenia proştilor, şi întru amărăciunea veninului cel purtătoriu de moarte, necând şi ucigând sufletele lor şi ale oamenilor».

Cazania e în folio, are preste 600 pagini. Începe cu dumineca Vameşului şi termină cu dumineca tuturor sfinţilor (I după Rusalii).

D-l Iorga de fel nu e mulţămit cu opera lui Silvestru «..... carte destul de slabă în ce priveşte limba şi fără o potrivire pentru împrejurările româneşti.... Cazania lui Silvestru n'are decât o foarte slabă însemnătate literară. Limba din ea nu e mai bună decât aceia din *Cazania* pe care de puţin timp o tipăriseră din nou Ardelenii şi pe care aceasta avea vădit ţinta s'o înlocuiască. E o traducere cuvânt după cuvânt, grea de urmărit, fără ritm, fără mişcare şi mlădiere, lucrarea unui om care socotià că pentru a traduce din ruseşte în româneşte nu se cere decât să ştie cineva ruseşte şi româneşte.

La întrebuinţarea textului Evangheliei nu se vede niciodată înrâurirea tălmăcirii străvechi. Ortografia rămâne însă acea care se impusese încă din veacul trecut».[1]

Tot Silvestru a tradus *Pravila* mică de Govora, din anul 1640. Titlul: «*Pravila* aceasta iaste direptătoriu de leage, tocmeala Sf(i)nţilor Ap(o)s(t)oli tocmite de 7 săboare: către aceasta şi a preacuvioşilor părinţi învăţătorilor lumie(i). Tipăritusau în tiparu(a) prealuminatului Domn *Iω* Mateiŭ Basarab Voeavod a toată ţara Ungrovlahiei în mănăstirea Govora vlt. 1640».

Cartea e compusă numai pentru trebuinţele preoţilor, dar mai ales pentru episcopi. Înşiră crimele, stabileşte pedepsele, enumeră impedimentele căsătoriei, regulează spovedania şi împărtăşirea etc. etc.

Pe vremea aceea de absolută lipsă de tipărituri i sa acordat acestei pravili — e *prima* carte tipărită în Muntenia — o importanţă extrem de mare.

---

[1] *Iorga* Ist. lit. relig. 155; *idem* Ist. bis. rom. I. 319.

Se sapă o stemă a țării anume pentru pravila aceasta și cunoscutul «*slovesnic*» Năsturel își încoardă lira și cântă «*stihuri politicești*» în slavonește voevodului Matei, care ținea de soție pe sora ghermană a lăudatului slovesnic (cărturar, savant).

Preoții au fost recercați să o cumpere cu 21 *constande de argint*.

D. Iorga o prețuește: «..... mai mult ca o lucrare făcută pentru faimă și ca o curiozitate literară»[1]

Pravila aceasta, de Govora, a fost scoasă în două ediții sincroniste. Una invoacă în prefață pe mitropolitul transilvan Ghenadie al II-a și cealaltă pe exarhul din Târgoviște, Teofil.

Se poate ca chiriarhii să se fi aliat pentru a face puțină economie cu «*chelciugul*» tiparului, sau se poate că întreaga cheltuială a suportat-o Domnul Munteniei.

Pravila a apărut în păresemiile anului 1640, atunci pe când Meletie se pregătea să plece, ori chiar plecase, la Ghenadie în Alba-Iulia. Tipărirea a fost îngrijită de Meletie și de călugărul Stefan din Ohrida.

Invățatul Cipar[2] și în urma lui mulți alții, susțin, că Pravila aceasta a fost tipărită în 1580, în Brașov, ori că cel puțin atunci există în manuscript, gata de tipar și astfel Ghenadie a dat manuscriptul, iar stăpânul său, Teofil, a dat tiparul.

Manuscriptul a fost luat la minuțioasă revizie de către călugărul Silvestru. Provincialismele transilvane au fost eliminate din text.

Academia română din București a editat în anul 1884 a II-a oară Pravila de Govora, nu amintește însă nimic despre împrejurarea interesantă, că odinioară cartea aceasta apăruse în două feluri de exemplare. Bujoreanu a editat Pravila a III-a oară, în Colecțiunea de legi rom. tomul III.

Alții susțin, urmând profesorului Xenopol, că Pravila a tradus-o Mihail Moxa, la îndemnul lui Teofil, pecând acesta era episcop la Râmnicul oltean.

Pravila cuprinde 158 pagini mari IV.[3]

---

[1] *Iorga;* Ist lit. relig. 141, 161, 185; Sate 51; Ist. bis. rom. I. 299.

[2] *Cipar* „Principia de limbă și scriptură" Blaj 1866 pg. 109, *idem* „Crestomatia sau analecte literari" Blaj 1858, aici la pg. 141 și următ. e predoslovia Pravilei.

[3] Predoslovia Pravilei e reprodusă și la Dr. M. *Gaster* în Crestomația română. București-Leipzig 1891 vol. I. pg. 87; de aici reprodusă și la *Nădejde* I. c. 280—285.

Celebra carte, Testamentul nou de Bălgrad, din 1648 Ianuarie 20, după-cum am văzut, încă e fătul problematecului arhiereu al Maramureşului, Silvestru.

Traducerea e făcută cu mare băgare de seamă după originalul grecesc, combinat cu vulgata lui Jeronim şi cu o traducere rusească tipărită de curând în Moscva, după-cum se spun acestea în predoslovia către cetitori.

Traducătorii Testamentului se nizuesc să dea o limbă înţeleasă de toţi Românii.

Nu mă opresc mai pe larg asupra acestei cărţi, căci forma în care e tipărită a trecut prin multe schimbări posterioare tălmăcirii originale. . . . . «Acest testament l-au început al izvodi ermonah Silvestru din porunca şi chelşugul măriei sale, şi elŭ s'au ustenit, cât s'au putut şi curând ii s'au tâmplat moarte. Iară noi, socotind şi luând aminte, găsit-am multă lipsă şi greşiale în scriptura lui pentru neînţelesulŭ limbei şi cărţii greceşti. Pentru acéia noi amŭ începutŭ dintâiŭ a-lŭ posledui (controla) şi unde n'au fostŭ bine amŭ isprăvitŭ şi amŭ împlutŭ şi amŭ tocmit din câtŭ am pututŭ» [1] . . .

Un exemplar din noul Testament l-am aflat bine compactat şi bine păstrat în biblioteca diecezană din Lugoj.

Ultima carte la care a colaborat Silvestru sau poate că singur a lucrat-o, e Psaltirea, tipărită şi aceasta postum, ca şi Noul Testament.

Istoricii mai vechi atribue tălmăcirea Psaltirii, lui Silvestru, pe motivul, că limba e uimitor de asemănătoare cu limba Noului Testament, ba în preciziune o şi întrece, ici-colea. Psaltirea, [2] fiind scoasă deadreptul din limba ebraică, nu e dată în numele mitropolitului, ci a tălmăcitorilor anonimi. [3]

Pe marginea feţelor Psaltirei, ca şi la Noul Testament, Silvestru explică înţelesul cuvintelor arhaice şi rari. La sfârşitul psaltirii se află rugăciuni după calapodul calvin. Limba acestor rugăciuni diferă mult de limba corpului psaltirei. [4]

---

[1] *Bianu* l. c. tom. I 169 170; *Gaster* vol. I; *Nădejde* 298—299; Gh. *Adamescu* şi soţii «Literatura veche» Buc. 1903 pg. 55—58; 135, 136, 82, 83; Petru *Haneş* «Ist. limbii rom. şi lit. rom. veche» Buc. 1906 pg. 67—71; 136, 137.

[2] *Bianu* l. c. 184; la *Nădeje* 299 300; *Cipar* Analecte pg. XXI Principia 105.

[3] *Iorga* Ist. lit. rel. 172. 207; Ist. bis. rom. I 333, 336, 339, 345; Sate 59.

[4] Ar. *Densuşianu* «Ist. limb. şi lit. rom». Iaşi 1894 pg. 195, 197. 194 nota.

S'a zis altă dată, că atât la Noul Testament, cât şi la Psaltirea din 1651 a lucrat şi Ştefan Fogarasy, păstorul calvin român din Lugoj [1]. Fogarasy spune apriat în prefaţa catehismului său de Bălgrad din 1648, că a început traducerea psalmilor, dar copleşit de alte agende a întrerupt-o deocamdată. Va continuà însă mai târziu.

Fogarasy s'a ţinut de vorbă şi a terminat şi arangiat lucrarea spre a o tipărì pe punga aceluiaş Acaţiu Barcsai, [2] banul Bănătului, care suportase cheltuelile şi cu edarea catehismului menţionat.

Oare psalmii aceştia făgărăşeni să nu fie identici cu psalmii lui Silvestru? Ba se poate ca atât unul, cât şi altul, să nu fie tâlmaci formali, ci simpli corectori, ori chiar mai puţin.

Se ştie anume dela Petru Bod, că pe timpul principelui Gavril Bethlen (+ 1629) erà deja gata de tipar *biblia* românească şi că Bethlen aşezase în Bălgrad şi tipar românesc, sau mai bine zis, va fi restaurat slovele procurate prin anii 1579 de către antecesorul său Cristofor Báthory. [3]

Cipar bănuià, că sub biblia tradusă pe româneşte este neapărat a se înţelege şi Testamentul din 1648 şi Psaltirea din 1651. [4]

Dacă s'ar puteà dovedì părerea d-lui Iorga [5] şi a unui anonim, [6] că psalmii lui Fogarasy sunt versificaţi în româneşte şi că aceştia sunt reproduşi în şoltarii lui Viski, atunci putem fi siguri, că textul din Psaltirea lui Silvestru nu e identic cu textul din manuscriptul lui Fogarasy.

Dacă psalmii lui Fogarasy sunt în poezie, atunci se poate ca aceste poezii să fie cântările pe cari le intonau calvinii români din Banat pe la 1640. [7] Sau se poate, că *cântările*, acestea *creştineşti,* sunt «poeziile religioase» adause la finea şoltarilor lui Viski. [8]

Pentru a puteà fi controlat pe dea'ntregul, de cei chemaţi, înşir lista operilor de cari m'am folosit încă, afară de cele ci-

[1] *Bunea* «Episcopii Petru Paul Aron şi Dionisie Novacovici» Blaj 1902 pg. 354. «Rev. pol. literară» Blaj 1910 Nr. 6 pg. 124.
[2] *Pesty* l. c. pg. 216.
[3] *Bunea,* ibidem 352; *Bianu* o. c. fas. I, tom. I pg. 75.
[4] *Cipar* Arhiv. 657, 655 (Principia 105) 576, 612.
[5] *Iorga,* Ist. rom. I 302; Ist. lit. relig. 143—144.
[6] »Biserica şi şcoala« Arad 1907 Nr. 45.
[7] *Bunea,* V. e. 89, Jerarhia 248. *Iorga,* Sate 387 Ist. lit. relig. 143—144.
[8] *Lăzăriciu* «Ist. lit. rom» Sibiiu 1884 pg. 92.

tate sub linie. Am întrelăsat a le cità în decursul tractatului pentru a evità desele repetiţii.

Vas. Gr. *Pop* »Conspect asupra literat. rom. şi literaţilor ei« Buc. 1875 pg. 47, 8, 9—50. Tit *Budu* »Disertaţiune despre eppii şi vicarii români din Maramureş«, Gherla 1891, pg. 52. Gh. Gh. *Arbore* »Noţiuni de istor. lit. rom.« Galaţi 1886 pg. 22, 23 şi 24. J. G. *Popescu* »Curs elem. de istor. lit. române» Bucur. 1878, pg. 25, 27. Gh. *Adamescu* »Noţiuni de istoria limbii şi lit. române« Buc. 1894 pg. 137, 142, 134—135. Dr. Moldován Gergely »A románság« Nagybecskerek 1896 pg. 138, 139, 176, 294, 295, 140, 174, 175, 299. Iustin *Popfiu* »Poezia şi proza« Oradea-mare 1870 pg. 212. *Lazariciu* o. c. a se mai vedeà şi paginile: 39, 51, 60, 67, 68, 36, 73, 74. Alecsandru *Philippide* »Introducere în ist. lim. şi literat. rom.« Iaşi 1888 pg. 74, 77, 117. V. A. *Ureche* »Schiţe de istor. liter. rom.« Buc. 1885 pg. 103, 128, 130—134, 161—162.

E. *Hodoş* »Elemente de istor. literat.« Caransebeş 1902, pg. 103, 104 »Revista Teologică« Sibiiu an I. (1907) Nr. 7 pg. 262—265 şi »Revista politică şi literară« Blaj an. III (1910) Nr. 6. ***Gruia.***

ŞTIINŢELE BISERICEŞTI.

După *Dr. W. Guettée.*

I.

Astăzi toată lumea se ţine savantă. Ştiinţa curge pe strade. S'au înmulţit dicţionarele, manualele, pentru a pune ştiinţa la îndemâna tuturora. Scriitori, cari ştiu ceva din toate, fac lucrări ştiinţifice împodobite cu chipuri frumoase, şi se fălesc cu numele de popularizatori. Noi nu defăimăm nici pe popularizatori, nici operile lor, nici dicţionarele, nici manualele. Numai cât am aveà dorinţa, ca toate acestea să se facă ceva cu mai multă conştiinţă, puţin în mod mai savant, căci adevărata ştiinţă este tot aşa de bună, pe cât de rea este ştiinţa cea mincinoasă.

Este oare ştiinţa *cea adevărată* aşa de comună, după cum se susţine? Vai! câţi oameni se cred savanţi, pe când ei nu sunt decât nişte neştiutori. Noi am întâlnit astfel de neştiutori savanţi în cele mai înalte regiuni ştiinţifice. Cu cât mai mult se găsesc astfel de oameni în păturile acestei lumi *literate*, care nu ştie să scrie; ale lumei ştiinţifice, care abia cunoaşte elementele ştiinţelor. Cutare domnişor a făcut puţină medicină şi chemie, iute şi de grabă el vorbeşte despre toate cu autoritate, chiar şi despre ştiinţe, din cari abia doară că cunoaşte numele. El nu spune decât prostii, dar el le dă o importanţă care are înrâurirea asupra celor slabi de înger.

Se poate afirmà, că *adevăraţii* savanţi sunt tot atât de rari, pe cât de comuni sunt *pretinşii* savanţi.

Nu contestăm nici un progres ştiinţific. De sigur că într'un secol, în care aplicaţiunile anumitor principii ştiinţifice la industrie au dat rezultate atât de măreţe, nu-i lucru posibil să tăgăduim progresul în ştiinţe. Dar, fiindcă e cineva frapat de acest progres, de care profită în fiecare moment al existenţei sale, nu trebue nici de cum a mărginì ştiinţa la o industrie mai mult sau mai puţin perfecţionată. In afară de ştiinţa industrială, mai există ştiinţele morale, de care trebue să se ţină socoteală şi cari ar putea avea asupra societăţii o influinţă cu mult mai folositoare, decât toate celelalte ştiinţe cari stau în legătură cu lumea prin laturea ei materială.

Printre aceste ştiinţe noi punem pe acelea, cari le putem numi *bisericeşti*, pentrucă Biserica este depozitara lor şi fiindcă clerul este chemat mai ales să le cultive.

Ştiinţele bisericeşti (eclesiastice) formează un domeniu aproape necunoscut în zilele noastre. Savanţii adevăraţi sau pretinşi, cari nu stimează ştiinţa decât într'atâta întrucât ea e învestită cu un caracter material, se prefac a despreţuì ştiinţele bisericeşti, cu toate acestea, ei sunt obligaţi să ţină seamă de ele, dacă scriu opere sau articole ştiinţifice şi le întâlnesc adesea în trecerea lor. Obligaţi să facă pomenire de ele, să vorbească despre ele, ei debitează numai prostii, pentrucă n'au despre ele nici cea mai mică noţiune şi fiindcă cred că e de vrednicia lor ştiinţifică să nu le studieze.

Acestea fie zise pentru savanţi, cari sub anumite raporturi sunt *adevăraţi* savanţi.

Ce să zici despre *pretinşii* savanţi, de *pretinşii* scriitori, cari voiesc să vorbiască despre toate, fără să fi studiat ceva în mod serios?

Sunt ştiinţele bisericeşti studiate cel puţin în sânul bisericilor creştine şi de diferite cleruri?

Noi suntem siliţi să răspundem negativ. Un adevărat savant, în toate categoriile ştiinţifice, este *o pasăre foarte rară*. Ea este poatecă încă mult mai rară, când este vorba de ştiinţele bisericeşti. Această mărturisire va rănì poate pe mulţi *din oamenii cei bisericeşti*. Ne supără mult acest lucru, dar e cazul să repetăm proverbul: *Amicus Plato, magis amica veritas.*

De unde vine aceea, că diferitele cleruri nu sunt mai puternice în ştiinţele bisericeşti?

Cea dintâi cauză este: *lumea-i lipsită de credinţă.* Cuvântul este aspru, dar este adevărat. Eu nu numesc *credinţă* oarecari păreri, primite fără de convingere adevărată şi în urma unei educaţiuni, conduse în cutare sau cutare înţeles. Credinţa, pentru un om instruit şi care a studiat, nu poate să fie o adesiune

dată din încredere unui învăţământ oarecare; ea este rezultatul unei munci intelectuale şi ştiinţifice, care face ca *credinţa* şi *raţiunea* să se afle în înţelegere şi ca *consimţirea cu învăţătura să fie raţională*, după expresiunea sfântului Pavel.

Intâlnim noi mulţi astfel de oameni bisericeşti, a căror credinţă să se găsiască în atare condiţiuni? Se găsesc puţini sau de loc în biserica romană sau papistă. Motivul este foarte simplu: în această biserică, fiecare eclesiastic, fiecare credincios, e dator să se supună orbeşte unei autorităţi exterioare, care învaţă, care impune învăţătura sa în numele infalibilităţii sale. Că această autoritate residă în papa unit cu episcopii, după cum se propunea înainte cu puţină vreme; că ea residă în papa singur, *învăţător infalibil al adevărului*, cum se învaţă acest lucru astăzi — există întotdeauna în Biserica papistă sau romană o autoritate exterioară, care impune învăţătura, *care porunceşte credinţa*. In faţa unei astfel de porunci, orice ştiinţă e datoare să se plece. Totasemenea toţi aceia, cari în sânul acestei biserici au pretenţiunea că studiază ştiinţele bisericeşti, se îndeletnicesc cu încovoierea acestor ştiinţe în faţa exigenţelor învăţământului papal, se pun şi tortură mărturiile istorice şi teologice cele mai clare; fac să minţiască documentele cele mai sigure; înconjură cu umbră faptele cele mai incontestabile; falsifică textele scripturistice însăşi; inventează aşa numitele *tradiţiuni oculte*, ca şi cum caracterul necesar, esenţial al unei tradiţiuni n'ar fi o afirmaţiune clară şi continuă despre un fapt sigur sau despre o doctrină crezută şi *profesată*.

Nu trebue deci să se mire cineva, că în biserica papistă ştiinţele bisericeşti au decăzut aşa de mult şi că lucrările *zise* ştienţifice cele mai renumite sunt pline de texte schimbate, denaturate, citate în mod fals şi greşit interpretate.

Au axistat odată, în biserica romană, savanţi vrednici de stimă, cari îndurau binişor înrâurirea unor anumite doctrine impuse, însă aveau destulă conştiinţă pentru a spune adesea adevărul. Astăzi, dacă se fac noui ediţiuni ale operilor lor, se poartă grije ca acestea să fie alterate, să se schimbe textul, să se încarce cu adiţiuni papiste. Mai multe din librăriile zise *catolice* au specialitatea acestor lucrări denaturate. Nimic nu dovedeşte mai bine, că omul simte în biserica papistă, că ştiinţa este acolo imposibilă.

Diferitele cleruri protestante n'au produs multe opere ştiinţifice demne de a fi amintite. Cu toate acestea, în virtutea libertăţii care li s'a lăsat, ei ar putea să se dedice la nişte studii aprofundate cu independenţă. Dar aceste cleruri au suferit influinţa unui principiu, care nu îngădue de a atribuì ştiinţelor bi-

sericești importanța pe care o merită ele. Acest principiu este: că tradițiunea valorează puțin lucru în ce privește constatarea învățăturilor creștine și că Sfânta scriptură interpretată în mod individual, este deajuns pentru fiecare.

Protestantul nu găsește prin urmare necesară adâncirea acelor nenumărate documente, în cari toate veacurile creștine au depus profesiunea credințelor lor. Protestanții au produs câteva lucrări biblice de preț; dar în virtutea principiului fundamental al credinței lor și al constituțiunei bisericilor lor, științele bisericești nu pot aveà în ochii lor însemnătatea de care ele sunt vrednice.

In biserica ortodoxă orientală nu sufere omul nici înrâurirea principiului anti-tradițional al protestanților, nici cea a supunerei pasive unei autorități exterioare, care se impune rațiunei, ca în biserica papistă; în aceasta se primește tradițiunea *cea adevărată, clară* și *permanentă,* ca organul adevărului creștin și ca interpretul sigur al scrierilor celor inspirate. Științele bisericești se impun deci clerului ortodox ca o datorință sfântă, și o datorință nu mai puțin sfântă este să primiască această tradițiune în adevărul său și să nu o subordoneze unor învățături *impuse* în chip arbitrar.

Clerul ortodox, încunjurat de un popor fidel și sincer credincios, n'a simțit necesitatea studiilor eclesiastice în așa măsură, cum s'ar fi putut dorì aceasta. Noi nu-i reproșem ignoranța sa, cum o fac unii preoți papiști sau anumiți miniștri protestanți, ale căror pretențiuni științifice sunt într'adevăr vrednice de râs; dar noi vom spune-o (și toți preoții ortodocși vor admite aceasta fără greutate), că în clerul ortodox mișcarea științifică n'a fost destul de desvoltată. Acest cler simte cel puțin, că studiile trebue să ia o desvoltare mai mare astăzi, când discuțiile occidentale pătrund în Orient. Aceste discuțiuni răpesc ortodoxiei oameni, cari nu cunosc biserica lor și cari rabdă influința anumitor afirmațiuni. Ele n'au nici o rațiune de existență în ochii unui ortodox instruit și serios, dar sunt primite de niște oameni ușuratici, cari le iau drept expresiune a progresului, pentrucă ele vin din occident. In aceste împrejurări este de lipsă, ca clerul să se încunjure cu o aureolă științifică de netăgăduit, e de lipsă ca el să domineze întreaga societate ortodoxă în numele științei și fără a negligà celelalte științe, să se ocupe mai ales cu studiile eclesiastice.

II.

Cea dintâi dintre științele bisericești este fără îndoială cunoașterea adâncită a sfintelor Scripturi.

În biserica romană nu se simte trebuință de această știință, deoarece în ea se pretinde, că posed un interpret viu și infalibil

al întregei doctrini revelate. Pentru ce adecă să mai aprofundeze nişte texte grele; să le mai studieze înţelesul lor adevărat în limba ebraică şi în greacă, câtă vreme au aproape un *om-divin*, care le spune tot ceeace sunt datori să creadă.

Protestantul are mai multe motive să studieze sfintele Scripturi, fiindcă le consideră de unicul izvor al credinţei. Dar studiile lui ori-cât de profunde ar fi, nu pot să-l conducă la acea cunoaştere pozitivă, care face caracterul adevăratei ştiinţe.

Când ceteşte omul opurile cele mai însemnate publicate de către protestanţi asupra sfintelor Scripturi, este izbit de diverginţele, pe cari le întâlneşte asupra punctelor celor mai esenţiale; celor mai fundamentale din învăţăturile religioase. S'ar puteà compune cu ajutorul acestor diferite opuri, nişte creştinismuri absolut opuse. Această consideraţiune este suficientă pentru a dovedì, că protestantul nu este în posesiunea unei metode, care să-l poată conduce la o cunoaştere într'adevăr ştiinţifică a cărţilor sfinte.

Ortodoxul posedă această metodă, pentrucă el nu izolează de loc cărţile sfinte de societăţile religioase, cari au făcut din ele baza şi principiul existenţei lor; ortodoxul ţine samă despre viaţa intelectuală, doctrinală a acestor societăţi; el consideră unanimitatea lor în mărturisirea unor anumite credinţe, ca indiciul cel mai sigur despre înţelesul, pe care trebue să-l dee unor texte, un indiciu despre chipul, cum are să interpreteze alte texte.

Tradiţiunile religioase, fie iudaice, fie creştine, de îndatăce ele sunt primitive şi permanente în sânul acestor societăţi, formează în mod sigur *criteriul* ştiinţific cel mai satisfăcător în studiarea cărţilor sfinte.

Ştiinţa tradiţiunilor formând ceeace se numeşte *teologie*, urmează, că această ştiinţă este cu necesitate legată de ştiinţa biblică. Totuşi noi vom tractà separat despre aceste două ştiinţe, pentru ca să dăm despre ele o idee mai exactă.

Ştiinţa biblică este nemărginită. Ea presupune cunoştinţa exactă a limbilor, în cari au fost scrise cărţile sfinte, anume a limbii ebraice şi greceşti; ea presupune cunoaşterea moravurilor, obiceiurilor şi datinelor poporului evreu, şi chiar ale naţiunilor, cu cari a avut acest popor legături. Istoria acestor naţiuni, datinele lor, învăţătura lor, aruncă cu necesitate lumină asupra înţelesului unei mulţimi de texte biblice, în cari se face aluziune la ele. Prin urmare numai după studii aprofundate asupra limbilor, istoriei, geografiei, doctrinelor filozofice ale poporului evreu şi ale naţiunilor învecinate cu Palestina, poate cineva să înceapă explicarea textelor şi să le cunoască înţelesul cel adevărat.

Se vede, dintr'o aruncătură de ochi, ce vast câmp ştiinţific

se desfăşură înaintea acelora, cari voiesc să dobândească ştiinţa biblică. Acest câmp este încă mult mai întins în zilele noastre, când lumea a căutat să pună Biblia în contrazicere cu ştiinţele, mai ales cu cronologia, geologia, astronomia.

Pentru a răspunde obiecţiunilor din partea savanţilor, adevăraţi sau pretinşi, e cineva dator în mod necesar să aibă noţiuni de tot clare, foarte pozitive despre ştiinţele, din cari lumea vrea să facă tot atâtea duşmane ale revelaţiunei.

Putem aşadară zice, că cea dintâi din ştiinţele eclesiastice presupune cunoştinţe aşazicând enciclopedice. La aceste cunoştinţe variate, trebue să mai adaugi studiul monumentelor tradiţionale, al lucrărilor, cari s'au făcut în toate timpurile asupra cărţilor sfinte. Literatura ebraică este bogată; de aceasta trebue să ţii socoteală; literatura creştină este şi mai bogată; operile părinţilor Bisericei oferă comori nepreţuite, nu numai din punct de vedere al interpretaţiunilor morale şi mistice ale Bibliei, ci şi al explicaţiunilor ştiinţifice. De exemplu, opul sfântului Vasilie asupra celor şase zile este o lucrare, care aşază fără îndoială pe marele episcop de Cesarea în fruntea învăţaţilor timpului său. Ar fi de dorit, ca în bisericile creştine să vedem ridicându-se savanţi, pe cari explicările lor biblice să-i aşeze în acea sferă superioară, în care a ştiut să se ridice în veacul al IV-lea episcopul din Cesarea.

Este lucru evident, că atari savanţi ar fi excepţiune; dar lucrările lor ar căutà să găsească pe oamenii de bună voinţă, cari n'ar fi aşa de favorizaţi din laturea inteligenţii; pe aceştia i-ar luminà; strălucirea marilor opere ştiinţifice ar împrăştià razele sale asupra unei întregi biserici, unui întreg cler şi asupra savanţilor, cari n'ar mai atacà cu atâta uşurinţă, cum fac astăzi, cărţile sfinte, pe cari nu-şi dau de fel osteneala să le studieze.

Este de tot evident, că ştiinţa biblică, tocmai fiindcă este atât de vastă, nu o pot dobândì prea mulţi oameni. Cum să ceri, bunăoară, dela un preot dela ţară, acele cunoştinţe excepţionale, cari formează ceeace lumea numeşte *ştiinţă.*

Când noi zicem, de exemplu, că clerul ortodox trebue să fie iniţiat în ştiinţele bisericeşti, înţelegem, că toţi sunt datori să se îndeletnicească cu studiul; că mai mulţi vor ajunge la ştiinţa cea adevărată; alţii, profitând de lucrările acestor învăţaţi, vor face progrese serioase în studiile lor; că ştiinţa unora va împrejmuì cu o aureolă ştiinţifică întreg clerul; înţelegem, că nici un învăţat nu va îndrăznì să mai împroaşte Biblia sau creştinismul, în numele ştiinţei; că clerul, graţie învăţaţilor, pe cari îi va posede în sânul său, va merge pentru a zice astfel, în fruntea lumei învăţate şi va domina-o.

Pe lângă marile lucrări tradiţionale ale vechilor doctori evrei şi ale părinţilor bisericei creştine, s'au publicat în toate timpurile măreţe opere de erudiţiune asupra cărţilor sfinte. Putem susţineà, că nu există un text, asupra căruia să nu se fi publicat disertaţiuni savante.

Aceste lucrări sunt de un folos mare şi nu pot fi negligate de către aceia, cari au voinţa să fie stăpâni pe *ştiinţa biblică.*

În afară de toate documentele aşa zise *exterioare*, cari contribue la câştigarea unei cunoaşteri ştiinţifice a cărţilor sfinte, există, pentru ortodox, de făcut un studiu încă şi mai serios. El are să scruteze în tradiţiunile creştine, noţiunile, cari îl vor conduce la cunoaşterea intimă a învăţăturilor, cari împreună între ele cărţile Vechiului şi Noului Testament. Într'adevăr, în aceasta constă mai ales ştiinţa, pentru a ne exprimà astfel, intimă, a cărţilor dumnezeeşti.

Neputând să rezulte aceasta ştiinţă, decât din tradiţiunea creştină interpretată în chip exact, e lămurit lucru, că nu o poate câştigà, nici protestantul, care respinge importanţa tradiţiunei cu privire la interpretaţiunea Bibliei, nu poate să şi-o însuşască nici papistul, care nu să preocupă, decât cu cuvântul *infalibilului viu* al său.

Pentruca să fim înţeleşi mai bine, vom intrà în unele amănunte privitoare la regulele, cari au să fie conducătoare la interpretarea textelor biblice pentru a obţineà o cunoaştere a acestora cu totul exactă.

III.

Pe lângă cunoaşterea, aşa zisă exterioară a Bibliei, există o cunoaştere intimă, fără de care cărţile sfinte perd cea mai mare parte din înţelesul lor. Aceasta cunoaştere intimă consistă în aflarea lui Iisus Christos şi a bisericei sale preste tot locul, unde au fost prezise sau figurate. Iisus Christos a arătat însuşi acest studiu. Sfântul Luca raportează într'adevăr, că în ziua Invierii, Christos a tălmăcit în mod succesiv toate cărţile Vechiului Testament, făcând pe cei doi ucenici din Emmaus să vază că el a fost închipuit *în toate Scripturile, începând dela Moisi şi dela toţi prorocii* (Luca XXIV, 27).

Sfântul Pavel zice la rândul său, că *Christos este sfârşitul legii* şi că *toate întru el sunt aşezate* (Rom. X. 4, Colos. I, 17).

Aplicarea la Iisus Christos a tot aceea ce conţine Testamentul Vechiu, nu este numai facultativă, sau o simplă inducţiune. «Moisi însuşi, zice Iisus Iudeilor, acel Moisi, spre care voi a-ţi nădăjduit, se va ridicà şi vă va pârî pe voi la Tatăl meu; că de a-ţi fi crezut lui Moisi, a-ţi fi crezut şi mie; că pentru mine acela a scris.... Cercaţi Scripturile,ziceà încă Christos către

Evrei, că vouă vi se pare întru dânsele a aveà vieaţa vecinică şi acestea sunt cari mărturisesc pentru mine (Ioan, V. 45, 46, 39).

În ce constă aceasta vieaţă, pe care Christos o numeşte *vecinică*, pentrucă moartea n'are nici o putere împotriva ei şi pentrucă continuă dincolo de mormânt? Ea constă din «cunoaşterea singurului adevăratului Dumnezeu şi a lui Iisus Christos pe care el l-a trimes».

«Şi aceasta este vieaţa cea vecinică, ca să te cunoască pre tine unul adevăratul Dumnezeu, şi pre care ai trimes, pre Iisus Christos». (Ioan XVII, 3).

După învierea sa Christos a zis apostolilor săi: «Acestea sunt cuvintele, care am grăit cătră voi, încă fiind cu voi: că trebue a se plinì toate cele scrise în Legea lui Moisi şi în Proroci şi în Psalmi pentru mine». (Luca XXIV, 44).

Iisus Christos a dat apostolilor cunoaşterea intimă a scrierilor biblice. «Atunci le-a deschis mintea lor, ca să înţeleagă Scripturile». (Luca XXIV, 45).

Tot asemenea observau ei pre Christos în evenimente, cari la prima privire le apăriau străine.

Când sfântul Mateiu raportează un eveniment din vieaţa lui Iisus Christos, el adauge: «Iar acestea toate s'au făcut, ca să se plinească ceeace s'a zis dela Domnul prin prorocul...» (Mat. I, 22).

In prezenţa Iudeilor adunaţi, după venirea Duhului sfânt preste apostoli, aceştia au zis pe faţă: «Dumnezeu, cele ce mai înainte a vestit prin gura tuturor prorocilor lui, că va pătimì Christos, a împlinit aşa». (Fapte III, 18).

«Şi toţi prorocii, cari au prorocit din veac în veac, dela Samuil şi ceilalţi, au vestit cele ce trebuiau să se întâmple în zilele acestea». (Fapte III, 25).

Samuil n'a scris, decât cele două dintâi cărţi ale Regilor, în cari faptele par a fi curat istorice. Celce n'ar înţelege decât în acest chip faptele, cari se istorisesc în ele, nu le-ar pricepe; aceste fapte, după părerea apostolilor au un caracter figurativ, care se aplică la Christos.

Iudeii au necunoscut pe Christos, ziceà sfântul Pavel, pentrucă ei n'au înţeles glasurile prorocilor, cele ce în toate Sâmbetele să cetesc şi toate le-au săvârşit, cele ce erau pentru el scrise, osândindu-l pe Christos. (Fapte XIII, 27, 29).

După sfântul Petru, profeţii cunoşteau înţelesul ascuns al cărţilor, pe care li-l dictà duhul lui Dumnezeu şi în cari ei nu vorbiau decât despre poporul iudeu. Ei au cunoscut harul, care trebuià să se răspândească asupra lumei întregi; ei socoteau în care vreme Christos va aveà să pătimească şi să fie slăvit. Duhul

lui Dumnezeu le arătà lor, ceeace apostolii vestiră mai apoi ca nişte fapte împlinite. (S. Petru I. 10, 11, 12).

Poporul iudeu întreg nefiind însuşi decât o figură a lui Christos, sfântul Pavel învaţă, că Moisi în spiritul său profetic a văzut pe Christos cel umilit și persecutat în soartea poporului iudeu supus jugului Egiptenilor, că el a socotit mai mare bogăţie *a fi ocara lui Christos*, decât visteriile Egiptului. (Pavel, Ebrei XI, 26).

Iudeii cunoşteau înţelesul profetic al istoriei lor. Aşa Filip ziceà către Nataniel: «Noi am aflat pe acela, despre care a scris Moisi în Lege și despre care au prezis prorocii: Iisus din Nazaret, fiiul lui Iosif».

Sfântul Pavel ne-a învăţat, că faptele cele mai simple în aparenţă aveau o însemnare misterioasă foarte înaltă. Vom cità mai multe exemple, cari ne vor deschide orizonturi foarte largi pentru știința biblică.

Moisi, vorbind de Melchisedec, regele Salemului, păzeşte cea mai adâncă tăcere cu privire la genealogia sa. El îl face să apară — ca să zicem așa — fără pregătire, în istoria lui Avraam, şi îndată și dispare; la întâia privire, aceasta tăcere n'ar puteà să aibă nici o însemnătate. Sfântul Pavel, inspirat de Dumnezeu a aflat acì înţelesul cel mai sublim. El a văzut în Melchisedec, care n'are genealogie, figura fiiului lui Dumnezeu, a căruia naştere din eternitate n'are nici început, nici sfârşit, nimica ce să o precedeze și nimica ce să o urmeze. In preoţia lui Melchisedec, el vede chipul preoţiei lui Christos, unice, neschimbate, care să perpetuează în preoţii legăturei celei noi, dar *nu se comunică* și este simplaminte *exercitat*; neatârnătoare de preoţia mozaică, superioară slujbei lui Levi, el vede în Melchisedec pe Christos, care binecuvântă promisiunile mesianice şi întreg poporul iudeu în Abraam și care este în acelaşi timp rege şi preot, rege al dreptăţii și al păcii prin toate popoarele (Geneză XIV. 18 şi ur., Ebrei VII. 3 şi urm.). Cetim în Exod aceste cuvinte foarte simple cu privire la Moisi: Când se împlineau lui patruzeci de ani, el eşì pentru a merge să cerceteze pe fraţii săi. (Exod. II. 11). Sfântul a văzut aci pe Moisi, zărind pe Christos figurat în poporul iudeu persecutat și socotind a fi ocara lui Christos decât splendorile palatului lui Faraon (Act. VII. 23, Ebrei XI. 26).

Se istoriseşte în Exod, că Moisi erà obligat să-și pună un văl pe faţă pentru a vorbi poporului, cu scopul ca să calmeze strălucirea, ce o lăsau asupra poporului convorbirile, ce profetul aveà cu Dumnezeu.

Faptul este simplu în sine însuși. Sfântul Pavel descopere

în el un înţeles adânc. Acest văl erà după părerea apostolului, o icoană despre orbirea Iudeilor, cari nu voiesc să recunoască pe Moisi şi pe inima cărora un văl va rămâneà până când se vor întoarce spre Christos, care singur este în stare să-l ridice de pe ei.

Fără îndoială nu suntem obligaţi să primim de adevărate toate înţelesurile misterioase, pe cari le putem aflà şi observa în cărţile Testamentului vechiu; nu toţi tâlcuitorii sunt luminaţi de o lumină superioară, ca sfântul Pavel. Dar exemplul acestui apostol ne învaţă, că texte la aparenţă foarte ordinare, cuprind un înţeles superior celuia pe care îl pot dà cuvintele înţelegându-le în înţelesul lor natural şi care înţeles mai superior are de obiect pe Christos şi opera sa dumnezeiască.

Cel ce are pretenţiunea la titlul de savant, trebue aşadară în studiile sale biblice, să se aplice a căutà pe Isus Christos în sfintele cărţi ale Testamentului vechiu; dar pentru a nu se coborî la nişte simple conjecturi sau fantazii, trebue să înceapă a determinà în mod clar înţelesul literal al textelor, apoi să deà un înţeles mai înalt, înţelesul *profetic* al textului, fără a aveà pretenţia să impună acest înţeles ca un adevăr.

Nu se poate da acest înţeles ca adevărat, decât dacă îl aflăm în scrierile insuflate al Noului Testament. În chipul acesta cunoaştem cu siguranţă, că Fecioara, de care a vorbit Isaia, a fost Fecioară, mamă a lui Isus, deoarece sfântul Matei, insuflat de Dumnezeu, ne-a descoperit-o; tot aşa el ne-a învăţat, că Emmanuil din acelaş Isaia a fost Christos însuşi.

Tot astfel trebue să zicem despre toate textele biblice, a căror explicare sau interpretare o găsim în scrierile apostolice.

Când n'are omul de conducători pe apostoli, nu poate ajunge decât la nişte interpretaţiuni mai mult sau mai puţin probabile. Ele vor fi cu atât mai mult, cu cât în aceste interpretaţiuni, va urmà regulele cele mai înţelepte.

Noi vom indicà unele din acestea.

Trebue se zărească cineva pe Iisus Christos în sfinte Scripturi, când anumite caractere, cari nu pot să convină lui, îl descriu într'un mod atât de clar, încât îl recunoaşte cu uşurinţă.

Aceste caractere se descoper mai ales, când în noul Testament, un apostol ne dă prin aceasta aşazicând cheia. Astfel, la întâia privire, nu obsearvă cineva pe Iisus Christos în psalmul 17 (Vulgat) însă sfântul Pavel, găsindu-l în acest loc, pe urma lui putem să-i regăsim înţelesul profetic al întregului psalm. Credinţa şi supunerea neamurilor, necredinţa şi pedepsirea Iudeilor, sunt prezise atât de limpede, încât această singură trăsătură descopere restul. Iisus Christos este cel, pe care îl priveşte contrazicerea propriei sale naţiuni, în mijlocul căreia s'a născut şi pe

care a încărcat-o de binefaceri: Voi m'aţi scăpat de contrazicerile poporului meu. Fiii deveniţi streini s'au lăpădat, câtă vreme păgânii, cari n'au fost de loc instruiţi de către profeţi, m'au aclamat de îndată ce ei au auzit vorbinduse despre mine. Tu m'ai pus astfel conducător peste popoare; un popor, pe care nu-l cunoşteam, îmi slujeşte mie; Cât pentru fiii cei ingraţi şi fără credinţă i-am sfărâmat pe ei şi i-am împrăştiat, ca pulberea în faţa vântului, ca tina drumului i-am sdrobit pe ei.

Acesta este tabloul naţiunii iudaice, împrăştiate, dispreţuite, blestemate în toate ţările, pe unde o aruncă vântul.

Pentruca să dăm un exemplu despre un text, în care putem cu uşurinţă să observăm pe Christos, vom cita următorul din prorocul Isaia (IX, 7-8): »Căci un copil ni-s'a născut, un fiu ni-s'a dat şi domnie este pusă pe umerii săi; Şi se va chemà numele lui: Minune, Sfătuitor, Dumnezeu, Puternic, Părinte etern, Domn al păcii; Creşterea domnirei lui şi a păcii sale nu va aveà capăt;

Pe tronul lui David şi în împărăţia sa;
Ca să o întărească şi să o sprijinească;
Cu drept si cu dreptate;
De acum şi până în etern«.

Este lucru de tot evident, că astfel de titluri, chiar ţinând socoteală de stilul emfatic întrebuinţat îndecomun în Orient, nu pot conveni unui fiu al unui neînsemnat rege iudeu.

Nu putem admite, că Isaia a avut imediat în vedere pe Ezechias, rege evlavios şi împodobit cu numeroase virtuţi. Însă nu putem pretinde — fără a micşorà sistematic expresiunile, de cari se slujeşte el, că ele pot — în mod strict să se raporteze la el. Nu poate cineva zice despre Ezechias, că va purtà domnia sa pe umerii săi; că se va chemà *Dumnezeu*; că va fi cel *puternic* prin escelinţă; că el va fi părintele veacului ce va să fie, adecă *părintele unei durate eterne,* conform cu înţelesul expresiunei ebraice. Un rege, care a domnit 29 de ani şi care n'a avut decât un fiu, Manase, care îi urmă pe tron la etatea de doisprezece ani, nu poate să fie considerat ca un Părinte, care a trebuit să lase moştenitori pentru vecinicie şi care să fi avut o domnire, care să se compare cu eternitatea.

Este deci lămurit, că unicul fiu de rege, de care vorbeà Isaia, nu erà decât icoana unicului fiu, care este Dumnezeu şi a căruia domnie se întinde din generaţiune în generaţiune, asupra tuturor popoarelor din lume, până la sfârşitul veacurilor.

Crucea, pe care *el a purtat-o pe umerii săi* a fost domnia sa, căci prin jertfa sa a devenit el răscumpărătorul şi mântuitorul lumei; el a meritat cu toate drepturile numele de »*minunat*«; învăţătura sa a făcut din el *Sfătuitorul* lumei; minunile sale l-au

proclamat *Dumnezeu; Puterea* sa intimă s'a descoperit prin învingerea, pe care el a câştigat-o asupra păgânismului; toate veacurile, până la sfârşitul lumii, îl vor recunoaşte de părintele lor; întreagă religiunea sa se resumă în acest cuvânt: *Pe pământ pace, între oameni bună învoire* reciprocă.

Christos este prea limpede zugrăvit în acest pasagiu din Isaia, pentruca să mai poată cineva să se îndoiască de înţelesul profetic, ce trebue să-i atribue.

Ilie Beleuţă.

EVENIMENTE ACTUALE DIN BISERICA CATOLICA.

Osîndirea Sillon-ului.

XIII.

Cercetarea învinuirilor aduse Sillon-ului. Multe din imputările pe care Piu X le aduce silloniştilor nu se găsesc direct în scrisul, vorba ori activitatea lor, ci sînt scoase pe cale de interpretare. Ba încă Piu X se serveşte de judecăţile altora asupra *Sillon*-ului, de ceia ce duşmanii silloniştilor au scris despre ei, aşa că, urmînd această metodă, osînda papală nu-şi poate dovedì dreptatea şi temeinicia ei. Amicii *Sillon*-ului declară că, «dacă Piu X ar fi fost mai mult la curent cu viaţa sillonistă, uşor ar fi putut găsì în cuvîntările lui Marc Sangnier toate învăţăturile vechi ale tradiţiunii, pe care capul Bisericii iar a voit să le înoiască cu solemnitate».

Să cercetăm cîteva din punctele acuzării.

1. *Sillon*-ul afirmă necesitatea unei «emancipări politice, economice şi intelectuale» a publicului francez în mijlocul căruia el lucrează. De acì Piu X trage încheierea că *Sillon*-ul învaţă că «autoritatea şi libertatea sunt incompatibile» şi, de asemenea «că supunerea e contrară demnităţii omeneşti».

Greşala e evidentă. Ea trebuie să ne mire încă şi prin faptul că Piu X pe de o parte atribuie *Sillon*-ului această ciudată învăţătură, după care supunerea ar fi contrară demnităţii omeneşti, iar pe de altă parte nu şovăieşte a declarà că el e încredinţat de supunerea capilor sillonişti, de şi apreciază cît de mare e sacrificiul pe care această supunere îl impune. E atât de încredinţat de ea, că dinainte îi binecuvintează.

2. Iată o contrazicere mai izbitoare:

Papa zice: «*Sillon*-ul pune autoritatea publică mai întâi în popor», iar în altă parte: «Fără îndoială, *Sillon*-ul derivă din Dumnezeu autoritatea pe care el o pune mai întâi în popor, dar în aşa chip, încât el o face să meargă de jos în sus». Dar

se înţelege că dacă *Sillon*-ul derivă autoritatea dela Dumnezeu, el n'o mai pune mai întâi în popor.

3. Se mai impută sillonîştilor că ei ar fi avut gîndul să se sustragă de sub autoritatea bisericii pe motivul că ei nu urmăresc decît interese de ordine lumească. Afirmând aceasta însă, se trece peste declaraţiunile categorice ale lui Sangnier, care într'o scrisoare către Episcopul Delamaire, spune contrarul: «Din faptul că *Sillon*-ul e o mişcare laică, aşezată pe bază lumească şi a cărei scop nu e mîntuirea sufletelor, ci organizarea afacerilor pămînteşti, nu urmează, de sigur, că *Sillon*-ul scapă de sub autoritatea religioasă a bisericii».[1]

4. Piu X declară că ar fi batjocură pentru sillonişti a crede că mişcarea lor nu ar aveà de scop decît emanciparea claselor lucrătoare.

Spunînd aceasta însă pare că Papa Piu ar socotì lucru de prea puţin preţ a face ca dreptatea să domnească în societate şi că creştinii ar trebuì să lase necredincioşilor grija de a reparà aceste «mizerii nemeritate», cum numeà Leon XIII suferinţele claselor de jos! Dacă, după învăţătura creştină, prima datorie a oricărui om e de a face bine, asta înseamnă deja că viaţa noastră trebuie întrebuinţată în căutarea unui leac definitiv împotriva nedreptăţii şi a răului. *Vie împărăţia ta!* Dealtfel sillonîştii n'au încetat de a afirmà că scopul lor erà numai de ordin pămîntesc.[2]

5. Piu X se ocupă şi de ideile sociale şi politice ale *Sillon*-ului şi comite greşeli noue. El spune că «sillonîştii îşi iau ca ideal nivelarea claselor», în timp ce Marc Sangnier susţine tocmai contrarul: «Democraţia nu suprimă de loc autoritatea. Dimpotrivă, ea o asigură şi întăreşte...»[3] «Dacă cineva pretinde că democraţia e cîrmuirea poporului de mulţimea neorganizată şi iresponsabilă, atunci ea nu se deosebeşte de demagogia anarhică şi, prin urmare, e nu numai funestă, ci şi imposibilă.»[4] Pentru aceasta e fals a afirmà, cum face Piu X, că *Sillon*-ul suprimă autoritatea.[5]

6. Tot atît de neadevărat e cînd se susţine că sillonîştii ar fi vrut să întemeieze o civilizaţiune diferită de civilizaţiunea creştină.

Dar care societate creştină erà ameninţată de *Sillon*? Poate capitalismul de azi? Apoi atunci ar însemnà că civilizaţiunea creştină e întrupată în societatea capitalistă din vremea noastră.

---

[1] Sangnier: *Plus grand Sillon*, p. 294.
[2] *Cléricalisme et Démocratie*, discurs al lui Sangnier la Limoges în 1907.
[3] Sangnier: *Plus grand Sillon*, p. 28.
[4] *Le Sillon, Esprit et Méthodes*, p. 18, nota 1.
[5] Vezi *La Lutte pour la Démocratie*, p. 55.

Mai pe dreptul se poate afirmà însă că societatea de azi are mult păgînism și că ea trebuie înlocuită de o stare mai frăţească, întemeiată pe principiile creştine.

Tocmai din acestea se vede că biserica catolică stă de partea societăţii bogate şi că de asta îşi perde încrederea maselor populare.

7. Falsă e şi acuzarea adusă silloniştilor că ei profesează un exclusivism republican. Cînd un autor a scris: «regimul republican e condiţiunea necesară a oricărui progres politic, economic și social,» organul sillonist *Eveil democratique* (29 Maiu 1910) l-a desaprobat cu hotărîre.

8. Nu e mai mult temei cînd se acuză Sillon-ul de lipsă de încredere faţă de ierarhie, iar membrii săi de abateri disciplinare.

În biserica catolică dacă eşti reacţionar și retrograd, refractar oricărui curent nou, poţi să-ţi permiţi multe, căci ţi-se tolerează. Astfel sunt ziarele dreptei catolice, *Autorité, Libre Parole* şi *Action française,* care atacă zgomotos şi cu grosolănie pe unii prelaţi și totuşi, dacă sunt reacţionare, li-se trece, nu li-se impută «neîncredere faţă de ierarhie» și «abateri disciplinare.» Se impută însă acestea silloniştilor, care totdeauna au fost mult mai respectuoşi faţă de autoritatea bisericească, avînd numai păcatul că, din punct de vedere politic, nu urmează direcţiunea bisericii catolice. Ba încă, ca chestiune de respect şi disciplină, unii le-au adus imputarea că ei prea au ţinut seamă de condamnările care le-au venit din partea episcopilor.[1]

9. Neadevărat se afirmă, de asemenea, că *Sillon*-ul leagă biserica de un partid politic.

Marc Sangnier totdeauna a afirmat contrarul,[2] numai că Piu X confundă într'una partea lumească cu cea spirituală.

In fapt cei afiliaţi la partide politice sunt tocmai plăcuţii Papii de la *Action française.* Despre ei scrià *Correspondance Nationale* a doua zi după osîndirea *Sillon*-ului: «Cum să nu recunoşti că numai doctrina regalistă răspunde condiţiunilor fixate de Piu X».

Iată ce înseamnă a alăturà biserica la un partid politic. Dar, de sigur, sub domnia lui Piu X reacţionarii au toate drepturile.

10. Piu X mai încurcă şi chestiunea colaborării *Sillon*-ului cu necatolicii, căci, dacă lucrezi împreună cu cineva în partea principiilor care te unesc, nu urmează că te vei lepădà de prin-

[1] *Revue Moderniste Internationale*, Ianuariu 1911, p, 12.

[2] Să se vadă, de exemplu, Plus grand Sillon, p. 120 şi următoarele: *Cléricalisme et Démocratie;* şi răspunsul lui Sangnier la ancheta lui *Mercure de France* asupra *Chestiunii religioase.*

cipiile care te despart, şi că şi în partea aceia vei lucrà împreună cu el.

Se impută sillioniştilor porniri protestante, pentrucă în unele împrejurări au fost alături de protestanţi. Dar nu se poate oare să lucrezi împreună cu alţii în unele materii fără a renunţà la propriile tale vederi?

II. Pentru *Sillon*, mai spune Papa, «orice inegalitate de condiţiune e o nedreptate sau, cel puţin, o mai mică dreptate». Dar e sigur că în această chestiune tocmai *Sillon*-ul e cel cu dreptatea, pentrucă el e de acord cu bărbaţi ca Sf. Vasile, Sf. Iacob, Sf. Ambrozie, care iau în mînă cauza săracilor şi combat pe bogaţii nesimţitori. Puţină examinare ajunge pentru a te convinge că biserica catolică s'a aruncat în braţele bogaţilor, a puternicilor şi a conservatorilor. Din cauza aceasta a osîndit ea *Sillon*-ul, cel mai interesant produs al spiritului catolic pe terenul social; din cauza aceasta, măcar că impută *Sillon*-ului că nu stă pe bază confesională, tolerează totuş acelaş fapt la progresişti şi la *Action française* şi, pe lîngă toate, se mai pune în contrazicere şi cu Leon XIII care scrià cătră Monseniorul Fava (22 Iunie 1890) că «în urmărirea binelui, fie individual, fie mai cu seamă social, trebuie să ştì să capeţi concursul tuturor oamenilor cinstiţi».

«Şi, într'adevăr, cel mai bun chip de a înţelege spiritul şi motivele osîndei *Sillon*-ului e o comparaţiune cu *Action française*. Această ligă face, ca şi *Sillon*-ul, o operă politică, pe un teren laic şi neconfesional. Conducătorii săi, Jules Lemaître şi Maurras, nu sînt oameni cu credinţă în Dumnezeu. Dar situaţiunea e alta: *Action française* alătură religiunea la partidul regalist, şi ateii din acest grup se proclamă «romani», ceia ce scîrbeşte pe credincioşii sinceri. Mai mult, *Action française* are spirit anticreştin, pentrucă pune interesul naţional mai pre sus de adevăr şi dreptate, şi admite întrebuinţarea tuturor mijloacelor.[1] Totuş cel osîndit e *Sillon*-ul! De ce oare?

«Din cauză că *Sillon*-ul e un product al spiritului modern şi al celui creştin, şi că biserica oficială e indiferentă cătră cel dintâi şi duşmănoasă cătră cel de al doilea; în timp ce *Action française*, reacţionară din principiu, nu puteà de cît să placă lui Piu X. Din cauză, apoi, că Monseniorul Benigni, mîna dreaptă şi instigatorul tuturor actelor Sfîntului Părinte, e corespondentul roman al ziarului *Action française*, în care el scrie sub numele Aventino. De asemenea, pentrucă puţin le pasă conducătorilor de azi ai bisericii dacă trăieşti cum se cuvine unui catolic şi om de bine, dar nu vrei să dai bisericii o situaţiune politică privi-

---

[1] Aceasta se poate documentà uşor prin citaţiuni. Să se vadă lucrările abaţilor Lugan, Jules şi Pierre.

legiată. Pentrucă, pentru aceşti conducători, religiunea nu e decât un pretext şi un mijloc, şi pentrucă, înainte de toate, ei caută stăpânirea pământească pe care *Action française* vrea să le-o asigure. Pentrucă, din motive politice şi din cauza temperamentului său, Piu X urăşte republica. In sfîrşit, pentrucă *Action française* e bogată, iar *Sillon*-ul e sărac, şi banul e regele Vaticanului; pentrucă duşmanii *Sillon*-ului sînt fără scrupule, căci de patru ani ei se muncesc pe lîngă Papă să calomnieze *Sillon*-ul şi să întroducă minciuna că silloniştii sînt eterodocşi; în timp ce Sangnier şi amicii săi, fiind prea scrupuloşi, n'au voit niciodată să se facă denunţătorii, chiar motivaţi, ai unor indivizi murdari».

(Va urmà). Arhim. *I. Scriban.*

MIŞCAREA LITERARĂ.

Din istoria vieţii monahale se chiamă cu modestie lucrarea de 116 pag. a părintelui arhimandrit *V. Puiu*, directorul seminarului din Galaţi. Este rodul preţios al nobilei silinţe de a folosì bisericei sale prin muncă stăruitoare şi cu condeiul în toate direcţiile. Cartea e scrisă frumos, cu «dorinţa de a înlăturà, fie şi numai în parte, cunoştinţele greşite, şi de aici convingerile false ce au unii, formate în mod superficial despre monahism şi rostul său în vieaţa creştină... Noi în deosebi nu cunoaştem rostul acestui fel de vieaţă, pentrucă nu ştim cauzele cari i-au dat naştere, nici fazele prin cari a trecut în cursul veacurilor, nici serviciile pe cari le-a adus cândva şi le-ar mai puteà aduce societăţii omeneşti. De aici unii judecându-l numai după faza critică în care se găseşte într'un moment dat şi în deosebi astăzi, îl condamnă ca pe *o formă* de instituţie, ce de mult şi-ar fi ajuns scopul». Acesta e indemnul pentru care dau în cele următoare şi eu cuprinsul cărţii.

Monahismul e o instituţie izvorîtă din o necesitate psihologică şi socială şi ca atare el se găseşte aproape în toate religiunile şi la toate popoarele, într'o formă mai desvoltată ori mai restrânsă, căci omul prin însaşi firea sa poate aveà inclinare cătră un fel de vieaţă superioară, mai curată şi mai ideală, în care sufletul să întreţină relaţiuni mai strânse cu divinitatea. Dar adevăratul monahism cu înfăţişare superioară, cu principii înalte şi rodnic în mari bunuri sufleteşti, l-a creat numai biserica creştină ca să fie o pepinieră unde să se desvoalte cunoştinţele şi practicele unei vieţi morale alese, unei vieţi creştine superioare, izvorîte din legile şi sfaturile ce creştinismul prezintă omenirei pentru binele ei etern (pag. 4).

Urmele vieţii monastice, pe cari le găsim în diferitele religiuni înainte de creştinism, nu au avut influenţă asupra monahismului creştin, nici n'au imprimat acestui fel de vieaţă decât chipul de organizare după ideile religioase respective. In brahmanism, a cărui morală se caracterizează prin ascetism contemplativ, în practică mai mult fizic decât moral, vieaţa mo-

nastică a fost determinată de dispoziția legii, pe urma căreia brahmanul, când îmbătrâneà având nepoți, trebuià să se retragă în pădure, cu sau fără femee, trăind în asceză, în sărăcie și în înfrânare absolută. Din acest fel de vieață apoi preoții puțini culți au creat vieața monastică cu asceză aspră. In buddhism instituția monahismului își are originea și puterea de desvoltare în fondul dogmatic al acestei religii. Autorul, prin înfățișarea doctrinei buddhiste și a organizării monahismului buddhist arată oarecari analogii cu monahismul creștin, dar și aceste sunt numai de natură formală și nici decum nu de fond, căci lipsește dela bază idealul nobil pe care se întemeiază monahismul creștin.

Evreii încă n'au fost străini de vieața ascetică. Samuil, apoi Elie și ucenicul său Eliseu și aproape de ivirea creștinismului Ioan Botezătorul, au trăit ca adevărați pustnici. Erau și grupuri ascetice: Esseii, Ebioniții, chiar Leviții în oarecare măsură duceau o vieață monastică, iar după Chr. se găsesc în Egipet Terapeuții. La Greci, a căror filozofie de viață erà «fericirea pământească e un bine suprem» și mai fiind ei și izolați de influența puternică a religiunilor orientale, viața monastică s'a desvoltat mai puțin. Cu atât mai puțin se găsesc urme la Romani, cari divinizau virtuțile practice și la cari în instituția vestalelor nu se găsește o instituție monahală.

În mohamedanism, deși acesta condamnă vieața monastică ca pe o «scornire a discipolilor lui Isus», totuși nu e altă religie păgână, care să fi dat atâția monahi ca islamul. Monahismul musulman însă nu e decât o adoptare a preceptelor coranului și a moravurilor arabe la monahismul creștin, mai vechiu. E interesantă expunerea despre cum se nasc asociațiunile monastice, cum se câștigă dreptul de fundator și cum se face întrarea în ordinele monahale, a căror influință asupra maselor poporale a scăzut aproape total, mai susținându-se doară la fanaticii din Siria, Arabia și Africa.

Monahismul creștin e tratat mai în amănunte. Se arată cauzele cari i-au dat naștere și principiile, pe cari se întemeiază și cari sunt cele trei sfaturi evangelice: Practicarea sărăciei de bunăvoie, a castității feciorelnice și supunerea de bunăvoie la un conducător spiritual. Începutul și-l ia monahismul creștin tocmai din vieața însași a întemeietorului creștinismului, a Domnului Iisus Christos și se continuă prin viața apostolilor, consolidându se și desvoltându-se cu trecerea vremii din veac în veac, fără a aveà însă o organizație specială și mai amănunțită, până ce Sf. Vasile cel Mare îl organizează în sensul, ca să fie o filozofie creștină, care să aducă monahilor mântuire, dar și lumei folos. Se expune de aproape rânduiala tunderii în monahism, ocupațiunile monahilor, se îndrumă la legiuirile canonice pentru monahism după Pidalion, în baza cărora s'a regulamentat monahismul fiecărei biserici naționale din biserica ortodoxă. Și în urmă se dau deslușiri asupra intrării monahilor în ierarhia bisericească.

In apus, ideia monahismului a venit dinspre răsărit, a fost adusă de un episcop Eusebiu (362), dar a pătruns cu greu, opunândui-se şi natura şi cultura. Totuşi pe la 529 i-se dă organizaţie asemănătoare cu cea din răsărit a s. Vasile şi de aici se desvoaltă treptat, însă cu totul în altă direcţie şi agitat de alte scopuri decât în răsărit, prefăcându-se în «cea mai bună armă de cucerire politică» în mâna episcopului roman şi slujind diferitelor scopuri mai mult sau mai puţin ideale urmărite de biserica apuseană (p. 83).

În partea a III-a a lucrării se dau spicuiri din istoria monahismului popoarelor ortodoxe, afară de Români. Aşa, despre monahismul patriarhatului de Constantinopol, al Antiohiei, al Ierusalimului, despre monahii din muntele Sinai, care are o deosebită însemnătate istorică, despre monahismul grec, care în trecut prin o activitate întinsă reprezentà chiar întreaga biserică ortodoxă, la Bulgari, la Sârbi, în Rusia, ţara în care monahismul ortodox se găseşte mai răspândit şi organizat cu multe legiuni şi în fine se vorbeşte despre muntele Athos (muntele sfânt), unde afară de Greci, au atâtea naţionalităţi monăstiri şi călugări ce duc o vieaţă adânc cucernică, cu binefăcătoare influinţă culturală şi literară. De aici a venit în ţările române sf. Nicodem, întemeietorul celor dintâi mănăstiri în România.

Întreaga lucrare e o tratare mai mult sumară, uneori şi cu oarecare bogăţie de amănunte a monahismului diferitelor religiuni şi popoare, afară de monahismul la Români, despre care suntem în drept să aşteptăm şi nădăjduim că nu înzadar, dela păr. arh. V. Puiu un tratat, care să realizeze scopul cu care s'a scris cea de acum. *p. m.*

***Dr. Nicolae Brînzĕu:** Chestii contimporane.* Vulcan 1910. Preţul 1 cor. pag. 58.

Această broşură e compusă din 6 articole, pe cari le-a scris autorul mai anii trecuţi prin «Progresul», «Unirea» şi «Răvaşul». Articolele tratează după cuvintele autorului «chestiuni actuale, serioase şi naţionale», ceeace mă îndeamnă să dau o scurtă dare de seamă despre conţinutul lor. Mai este încă un motiv pentru care fac acest lucru, anume faptul, că venitul curat al cărţii e destinat în favorul edificării unei şcoli a neamului la poalele «Castelului din Carpaţi» pentru comunele Coroeşteni-Vulcan din ţara istorică a Haţegului.

Articolul întâi vorbeşte despre lipsa de credinţă, care se manifestează şi la noi sub aceleaşi forme ca şi la alte popoare. Învăţaţii neamului nostru, cum e dl Iorga şi alţii, se văd îndemnaţi de a ne îndemnă «să respectăm biserica veche», şi anume «biserica cu fiinţă şi formă de origine supranaturală» pentrucă *biserica* a fost paladiul vieţii noastre.

În articolul al doilea şi al treilea — adresate în formă de epistole unui student universitar, documentează că niciodată nu se va puteà aflà o morală superioară moralei creştine. Pe temeiul hipotezei lui Darvin şi a altora, nu se va puteà clădì o astfel de morală, care să fericească

omenimea. Combate clar pe ceice voiesc să documenteze existența unui contrast între credință și știință, relevând faptul că «toți învățații adevărați au fost oameni religioși.» Morala creștină și credința creștină fericesc omenimea și au însușirea — numai lor proprie — că tot omul poate trăì după principiile lor, ceeace au recunoscut chiar și dușmanii creștinismului.

Controversarea minunilor nu detrage nimic din valoarea creștinismului, căci «religia creștină sau a fost întemeiată și lățită prin minuni, și atunci e de origine supranaturală, sau nu, și atunci asta e minunea cea mai mare!» (pag. 27 dilema cunoscută a fericitului Augustin).

In articolul al IV-lea, tratând aceiaș materie, emite unele păreri asupra lucrării «Religie și Știință» a regretatului român ortodox Alexandru Mocsonyi. Reflexiunile ce le face asupra acestei lucrări — care ar trebuì să fie cetită de cât mai mulți — sunt juste și de acord cu părerile ce le-au spus și alții în această chestiune. Autorul delătură unele nedumeriri ale cărții ilustrului bărbat Mocsonyi, de care prelatul D. Commer, profesor universitar în Viena, s'a bucurat auzind că e român ortodox și i-a apreciat cartea foarte favorabil.

In al cincelea articol respinge unele păreri darviniste și materialiste, cu argumente cunoscute însă puternice. Combate părerile lui Haeckel, cari și la noi și-au făcut drum în timpul din urmă prin Drul Thiron dela universitatea din Iași.

Articolul final tratează o chestiune foarte însemnată și totdeauna actuală, chestia sexuală. Relevează adevărul îndeobște recunoscut, că vieața creștină curată și adevărată este numai în castitate deplină în afară de legăturile căsătoriei.

Toate celelate păreri, cari nu concordează cu acest adevăr, trebue combătute. Reforma familiei și a creșterii religioase a tinerimii să ne fie deci o datorință care trebue împlinită. La finea acestui articol tratează apoi autorul pe scurt și despre celibat, întru cât este o chestiune sexuală și între altele spune că «biserica orientală a fost cu mult mai practică, ca cea apuseană, când celibatul nu l-a făcut obligător pentru toți preoții» (57).

Fiind prin urmare conținutul cărții actual, cartea se recomandă nu numai candidaților de preoție (cari pot găsì izvoare bogate într'ânsa), dar în aceiași măsură și universitarilor români și celor ce au de gând să apere interesele noastre și în general intelectualilor noștri, căci se vor întărì în credința lor creștină.

N. Mihulin: «Lupta contra alcoolului și Ordinul Bunilor Templieri». Arad, 1910. Prețul 10 fileri.

În această broșură de 16 pagini găsim învățături folositoare în ce privește stricăciunea ce o aduce alcoolul omenimii și mijloacele de luptă împotriva acestui dușman periculos. Despre urmările rele și mijloacele de combatere a alcoolismului s'a amintit la noi și se amintește încă și azi. Cu toate acestea, cu mică excepție presa noastră de ordinul «Bunilor

Templieri» şi însemnătatea lui nu s'a ocupat în măsura cuvenită. Vezi Doamne, acesta cere abstinenţă dela beuturile spirtuoase, ceeace pentru cei mai mulţi e de neînchipuit.

Şi n'ar trebuì să fie aşa, pentrucă ordinul acesta, se foloseşte de mijloace creştineşti întru ajungerea scopului său. Credinţa, nădejdea şi dragostea sunt deviza lui. Conducătorii poporului au deci datorinţa să răspândească ideile ordinului în sânul poporului, dar premergând cu exemplu, căci la dincontră înzadar aşteptăm ca ţăranul să nu creadă, că alcoolul e dătător de vieaţă şi să se lapede de el. Cuvine-se ca mai întâi preotul să lupte împotriva acestui şarpe veninos, care muşcă şi voieşte să omoare trupul şi sufletul vieţii noastre. *Gh. Comşa.*

***Arhim. V. Puiu**: Mănăstirile de călugăriţe.* Bucureşti, 1910. Preţul 50 bani. Ne dă o schiţă istorică despre începuturile vieţii monahale a femeilor şi despre regalele ei cum au fost stabilite si susţinute până azi în biserica ortodoxă. Foarte frumoase sunt învăţăturile cuvioasei *Synglitichia*, din cari reţinem următoarele cuvinte: «Multă muncă şi greutăţi stau înaintea celorce vin către Domnul; dar de aceea îi şi aşteaptă nepusă bucurie. Ceice doresc să aprindă foc, întâi se îneacă cu fum şi lăcrămează, dar pe urmă dobândesc ce le trebue; aşa şi noi trebue să aprindem în noi focul prin lacrimi şi muncă». Asupra altei scrieri a autorului, tot despre monahism, vezi mai sus.

Dr. I. Lupaş, protopopul Săliştei, a început să publice o bibliotecă pentru popor, sub titlul «*Biblioteca Şaguna*», care va cuprinde scurte lucrări religioase-morale. Nr. 1 al acestei publicaţii aduce cuvântarea părintelui protopop Dr. Lupaş despre «*Însemnătatea bisericii*», pe care a ţinut-o în catedrala din Sibiiu.

***Dr. Lazar Iacob**: Căsătoria a doua a preoţilor.* Chestiune de drept canonic. Arad, 1911. Preţul 1 cor. De vânzare la Librăria diecezană din Arad. Vom reveni.

In ***Biblioteca** Societăţii «Steaua»*, editura Librăriei C. Sfetea, au apărut, à *20 bani exemplarul*, următoarele cărticele: Nr. 21. *Cântece voiniceşti şi ostăşeşti* de 3 învăţători. Nr. 22. *Amintiri şi Schiţe* de Em. Gârleanu. Nr. 23. *Povestirile lui Moş Iftimie Hărobor* de N. Rădulescu Niger. Nr. 24. *Din Legendele Neamului Hohenzollern* de St. O. Iosif. Nr. 25. *Flori şi Poveşti* de I. Dragoslav.

In ***«Biblioteca pentru toţi»*** au mai apărut: Nr. 600 *Tradiţii şi legende populare* de Ovid Densuşianu. Nr. 629 *Nuvele* de F. W. Dostoiewski, traduse de B. Marian.

CRONICĂ BISERICEASCĂ-CULTURALĂ.

Seminar episcopesc. Preasfinţitul Părinte Miron dela *Caransebeş* a făcut o caldă chiemare într'ajutor a obştei româneşti ortodoxe din eparhia Sa şi de ori unde, pentru a se adunà banii trebuitori la zidirea unui seminar episcopesc, cea mai arzătoare lipsă a diecezei Sale. Puterea convingătoare a apelului a răscolit adânc sufletele tuturor celor dornici de o schimbare în spre mai bine a stărilor noastre aşa de năcăjite. Inimile s'au pătruns de necezitatea de a se duce la bună izbândă această cauză, de o covârşitoare înrîurire binefăcătoare asupra unei însămnate părţi a credincioşilor bisericei noastre. Şi odată inimile înduplecate se vor deschide — după îndreptăţita aşteptare a bunului părinte, – şi pungile tuturor celor buni ai noştri cari pot da mână de ajutor. Ne rugăm şi noi lui Dumnezeu să ajute cauzei, pentru-ca înfăptuit seminarul acolo, să ne întoarcem gândurile spre Sibiiu al cărui aşezământ cu aceiaş menire asemenea aşteaptă o grabnică rezolvire.

*

Un nou aşezământ cultural se va înălţà la Arad. După sbuciumate frământări, cari uneori nu erau lipsite de partea lor îngrijitoare, în sfârşit s'a ajuns la deplină înţelegere între Reuniunea femeilor din Arad şi Veneratul Consistor diecezan şi astfel şcoala română de fete cu internat va fi un fapt împlinit. Cum Reuniunea femeilor a cedat toate drepturile Veneratului Consistor, şcoala noauă va înzestrà fetele ţinutului nu numai cu o cultură naţională, ci totodată şi cu educaţie religioasă temeinică.

*

Formele externe ale cultului Dumnezeiesc e titlul unui frumos studiu, ce publică părintele protopop Vasilie Duma în «Telegraful Român» în câţiva numeri consecutivi. Scopul studiului e de a dovedì, că cel mai perfect cult religios este cultul creştinesc, adecă formele externe prin cari creştinii îşi manifestează adoraţiunea lor faţă cu Dumnezeu. Centrul cultului, al tuturor acţiunilor religioase externe este *jertfa*, ca eflux al evlaviei şi credinţei religioase, prin care se recunoaşte maiestatea şi stăpânirea absolută a lui Dumnezeu şi se arată atârnarea şi supunerea totală a omului faţă cu Dumnezeu. Teza fiind dovedirea, că jertfa creştinilor e adevărata jertfă bineplăcută lui Dumnezeu şi prin aceasta adeverirea, că formele cultului divin creştin sunt cele mai sublime şi mai perfecte, studiul se ocupă cu jertfa în înţelesul propriu, adecă aducerea unui dar, şi jertfa în înţelesul impropriu sau figurat, sub care se înţelege practicarea virtuţilor, cu intenţia directă de a cinstì pe Dumnezeu. Se arată apoi că începutul şi originea jertfei se găseşte în legea firească (natura omenească), odrăslind din firea omului căzut în păcat. Jertfele înainte de Christos aveau de scop umplerea prăpastiei produsă prin păcat între Dumnezeu şi om, pânăce jertfirea de sine a lui Iisus împlineşte această împăcare.

Jertfa fiind expresiunea cea mai deplină şi sfântă a religiei în forme externe, trebuià să se încredinţeze săvârşirea ei celor mai buni, mai drepţi şi mai sfinţi dintre oameni. De aici instituţia preoţilor şi deci există o legătură strânsă şi nedespărţită între jertfele diferitelor popoare cu religiile lor şi între preoţie. Jertfa creştinilor însă, jertfa legei nouă, bine-plăcută lui Dumnezeu şi bine primită, nu mai are de scop câştigarea de merit nou şi nici de a prestà din nou satisfacţie pentru păcatele oamenilor, ci are menirea de a mijlocì singuraticilor dornici de ajutor şi de mântuire satisfacţia şi meritul jertfei de pe cruce. De aici superioritatea jertfei legei nouă şi cu ea superioritatea cultului divin creştin faţă cu cel al legei vechi judaice şi păgâne, jertfa legei nouă e însuşi Iisus Christos sub forma pânei şi vinului, jertfă fără de sânge, numită jertfă liturgică, ce se aduce la altarul Domnului pentru dobândirea graţiei şi binecuvântărilor lui Dumnezeu nu numai asupra celui ce aduce, jertfa ei şi spre cei pentru cari se aduce având înrâurinţă mare asupra perfecţionării vieţii şi sfinţirii sufletelor. Perfecţionarea şi sfinţirea se pot susţineà, păzì şi sporì între oameni mai cu putere numai prin sentimentul curat al jertfirei de sine (practicarea virtuţilor), aşa cum ne este pildă neperitoare şi plină de învăţăminte, jertfa de sine a martirilor, cari şi-au vărsat sângele imitând pe Christos în moarte, şi viaţa mărturisitorilor, cari au

adus jertfă necruntă prin deprinderea virtuţilor.

În sfârşit după câteva pilde înălţătoare de jertfire de sine, autorul încheie întrebându-se: «Săvârşim noi cu inimă curată şi adevărată dragoste toate funcţiunile împreunate cu oficiul nostru? Iar la aducerea jertfei pe sfântul altar ne prezentăm aşa, cum cere sfinţenia cea înaltă a acestui oficiu? Cugetă mai serios şi te cutremură preotule, dacă nu porţi cu curăţenia recerută pe mânile tale pe Christos Domnul şi Dumnezeul nostru! Fiecare să mediteze asupra acestora şi să simţească în inima sa liniştea sau turburarea, mângăierea sau întristarea ce urmează şi dacă se află vinovat pocăindu-se şi rugându-se lui Dumnezeu să-şi propună firm a se îndreptà.

*

„Revista Creştinească“ e numele unei nouă foi de caracter bisericesc, ce apare săptămânal în Bucureşti. Revista chiamă la luptă împotriva bârfitorilor bisericei ortodoxe-româneşti, cari au socotit ca mijloc nimerit sdruncinarea morală a persoanelor bisericeşti încredinţate cu cârmuirea, fapt încercat cu atâta stăruinţă de renegaţii ori răspopiţii grupaţi la «România Creştină». Nizuinţa bună de a apără prestigiul bisericei strămoşeşti şi cinstea oamenilor bisericeşti e steag frumos, dar strigătul ne pare prea răsboinic, adecă prea nepotrivit cu caracterul unei reviste bisericeşti: «va luptà în marginile puterilor sale la stârpirea răului, arătând adevărul fără încunjur, spus drept şi cinstit nu aşa cum îl întortochiază paraponiziţii şi nechiemaţii (!) «...demascând pe veninoşii şi intriganţii» ...Cum însă tonul discuţiilor în această direcţie e foarte scăzut de o vreme în România, se admite şi această revistă, care de altfel făgăduieşte a tractà şi chestiuni ştientifice spre îmbogăţirea cunoştinţelor, dând conferenţe, predici, studii religioase, dări de seamă asupra lucrărilor de valoare. Apoi va servì cu informaţii preçise şi adevărate pe cetitori, va lăudà binele şi va hulì pe cei răi şi patimile lor.

*

Tendinţe separatistice în Portugalia. Guvernarea interimală despotică din Portugalia naşte mult resens mai ales în părţile nordice ale ţării. Locuitorii sunt nemulţămiţi cu direcţia politică antibisericească a guvernului. Poporul cere o ţinută mai îngăduitoare faţă cu mănăstirile şi călugării lor şi îşi exprimă mereu dorinţa ca acea comisie exmisă pentru revizuirea confişcării mănăstirilor să propună redarea mănăstirilor. Republicanii însă urgitează şi aici desfacerea bisericei de stat. În fruntea lor merge ministrul de justiţie, care stărue ca guvernul să grăbească legea de reparaţiune, fără însă ca acesta să-i poată satisface dorinţei, fapt care a dat anză la conflicte între guvernanţi, nu invoalvă însă o criză a guvernului, pentrucă deodată ministrul justiţiei, *Costa*, din această pricină şi-a luat concediu, fără să se retragă. Pilda Francei anticlericare prinde putere în ţările catolicismului spre marea daună a acestei biserici.

*

Guvernul italian şi catolicii. Noul guvern al Italiei are în frunte pe Giolitt încunjurat de radicali şi răzâmându-se în cameră şi pe socialişti. Doi din miniştri contrari radicali, ba chiar prigonitori ai bisericei şi-au menţinut portofoliile. Acestora li s'au alăturat colegi radicalişti extremi şi socialdemocraţi şi aşa revista Corriere d' Italia prezice viitor posomorît catolicismului, pentrucă nu poate aveà nici o nădejde că un atare guvern va garantà pacea religioasă, nici că ar fi conştiu de datoria de a deslegà chestia bisericească a catolicismului italian. Alte reviste catolice se reţin însă a se pronunţà socotind că trebue să judece *după fapte*. Dar presemnele nu sunt din cele mai bune (Egyh. Közlöny).

Tipicul cultului religios.

Cazuri liturgice, date şi indigitări tipiconale pe luna lui Aprilie şi Maiu.

Vineri în 22 Aprilie la vecernie. La „Doamne strigat-am“ trei stihiri din Penticostariu şi 4 ale mucenicului George din mineiu. „Mărire“ stihira mineiului şi „acum“ dogmatica glasului 1. La stihoavnă stihirile octoihului „Mărire“ a sfântului „şi acum“ a Penticostarului. După „Tatăl nostru“ troparul „Pecetluit fiind mormântul, viaţă din

mormânt ai răsărit" din Sâmbăta trecută. „Mărire" troparul Sfântului „şi acum" troparul Născătoarei din Sâmbăta trecută.

Sâmbătă în 23 Aprilie. Sfântul marele mucenic George. La utrenie, la „Dumnezeu este Domnul" troparele dela încheierea vecerniei. Sedelnele Sfântului din mineiu. Polileul cu pripelele. Antifoanele glasului 4 dela sărbători, prohimenul mineiului evangelia utreniei a Sfântului. „Invierea lui Hristos" una dată. Psalmul 50. „Mărire — pentru rugăciunile Sfântului" „şi acum — pentru rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu." „Milueşte-mă Dzeule" şi stihira Sfântului. Canonul Sfântului. La peasna 3. Condacul şi icosul praznicului şi sedealna Sfântului cu „Mărire şi acum" la peasna a 6-a condacul şi icosul Mucenicului. Sfetilna Sfântului, „mărire — şi acum" a praznicului. La hvalite, 3 stihiri a Penticostariului a învierii, 3 ale Mucenicului. Mărire a Sfântului din mineiu „şi acum" „După opt zile dela scularea Ta, Isuse Impărate, Unule născut cuvinte al Tatălui" din Penticostariu. Doxologia cea mare.

Sâmbătă în 23 Aprilie la vecernie. Preotul dă binecuvântarea zicând: „Binecuvântat este Dumnezeul nostru, totdeauna acum şi pururea şi în vecii vecilor", iar strana răspunde cu „Amin". Se cântă apoi „Hristos a înviat din morţi" de 3 ori, odată dela preot şi de două ori dela strane. Se ceteşte psalmul de seară şi preotul zice ectenia cea mare, după a cărei vosglas strana cântă „Doamne strigat-am" pe melodia glasului 2 cu 7 stihiri ale glasului 2 din octoih şi 3 stihiri a mironosiţelor din Penticostariu. „Mărire" „Mironosiţele mueri la mormântul Tău ajungând" din Penticostariu „şi acum" dogmatica glasului 2 din octoih „Trecut-a umbra legii şi darul a venit". După vohod „Lumină lină" şi prohimenul obicinuit. Ectenia „să zicem toţi" „Invredniceşte-ne Doamne", ectenia celor 6 cereri şi stihoavna. La stihoavnă se pun: 1 stihire a glasului 2, stihirile paştilor cu stihurile lor „Mărire" „Pre tine, Cel-ce te îmbraci cu lumina ca cu o haină" din Penticostariu „şi acum" stihira paştilor „Ziua învierii şi să ne luminăm cu prăznuirea". După „Tatăl nostru" troparul învierii, a glasului 2, „mărire" „Iosif cel cu bun chip" „şi acum" „Mironosiţele mueri stând lângă mormânt" Otpustul.

Duminecă în 24 Aprilie, a 3-a Duminecă după Paşti, a Mironosiţelor. Sfântul muc. Sava Strat. glas 2 vos. 4. Inceperea ca în Dumineca Tomei şi anume: Binecuvântarea cu „Mărire sfintei şi cei de o fiinţă şi nedespărţitei şi de vieaţă făcătoarei Treimi" „Hristos a înviat" de 3 ori cu psalmul 19, „Auză-te Domnul în ziua năcazului" şi ceialalţi psalmi de dimineaţa. După ectenia cea mare urmează „Dumnezeu este Domnul" de 4 ori pe melodia troparului glasului 2 şi troparele dela vecernia de Sâmbătă seara. Ectenie mică şi cele 2 serii de sedelne a învierii dela glasul de rând cu ectenie mică între ele. După a 2-a serie de sedelne numai decât se cântă troparele învierii „soborul îngeresc s'a mirat". Ectenie mică, ipacoiul şi antifoanele glasului de rând şi prohimenul lor. Evangelia utreniei a 4-a „Invierea lui Hristos" de 3 ori şi psalmul 50. Catavasiile Paştilor cu condacul şi icosul paştilor şi sedealna Penticostariului la peasna a 3-a şi cu condacul şi icosul Mironosiţelor la peasna a 6-a. La peasna a 9-a nu se cântă „măreşte suflete al meu" ci irmoasele acelei pesne din Penticostariu. Ectenia mică şi sfetilna paştilor „mărire şi acum" sfetilna mironosiţelor. La hvalite stihirile din octoih „mărire" stihira evangeliei „şi acum" „Prea bine cuvântată eşti", doxologia cea mare. La liturgie în loc de „văzut-am lumina" „Fie numele Domnului" şi „să se umple gurile noastre" se cântă „Hristos a înviat".

Sâmbătă în 30 Aprilie la vecernie. Inceputul ca în Sâmbăta precedentă. La «Doamne strigat-am» 7 stihiri ale octoihului (glas 3) 3 stihiri a Penticostariului «Mărire» din Penticostariu, „şi acum" dogmatica glasului 3. Celealalte părţi a vecerniei ca de obicei. La stihoavnă 1 stihire a glasului, stihirile paştilor „Mărire — În pridvorul lui Solomon, acolo zăcea mulţime de bolnavi" din Penticostariu „şi acum" „Ziua învierii să ne luminăm cu prăznuirea". După „Tatăl nostru" troparul să „se veselească cele cereşti" „Mărire — şi acum" bogorodicina lui. Otpust.

Cantor.